

KIRMEN
URIBE

A
delfinek előző
élete

EURÓPA KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2026

www.alexandra.hu • www.moobius.hu
www.europakiado.hu

1

Az ősi baszkok hite szerint azok, akik beleszerettek a lamiákba – a sellőkhöz hasonlatos mitológiai lényekbe –, delfinné változtak. Ez volt az ára annak, ha valaki vakmerő módon szerelemre lobbant egy lamia iránt: tengeri lénnyé vált, külseje teljesen megváltozott, és egy ismeretlen, távoli helyen kellett tovább élnie a mélyben. Ez a gyökeres átalakulás egyik napról a másikra történt, és olyan volt, mint egy rendkívüli utazás kezdete: viszontagságos odüsszeia vagy épp izgalmas kaland is kerekedhetett belőle. Akár egy expedíció, amelynek bizonytalan az úti célja. Senki sem tudta, mi vár azokra, akik delfinként születtek újjá; ám akár boldogság, akár szomorúság jutott nekik osztályrészül, nem volt visszaút. Végleges, visszafordíthatatlan változást jelentett.

Nora azt mesélte, hogy a lamiák a saját nyelvükön kommunikáltak. Természetesen ismerték a baszk nyelvet, az *euskerá*-t, de előszeretettel találtak ki új szavakat, és játszottak a nyelvvel. Mint azok a nagyon okos gyerekek, akik nem találják a szótárban a megfelelő kifejezéseket, amelyekkel leírhatnák az érzéseiket és az eseményeket,

így hát saját szókincset alkotnak. Azt például, hogy „megdelejez”, úgy mondták: *izurdau*, vagyis „megdelfinez”. Azt az átváltozást – lett légyen átok vagy áldás – nevezték így, mely során a nők és a férfiak tengeri szeretőjükké váltak.

Azért jutott eszembe ez a legenda a delfinekről, mert nekünk, kivándorlóknak is megváltozik az életünk, amikor átkelünk a határon. Ha egyszer elindulunk, egészen más út vár ránk, mint amelyet elképzeltünk, és a távozásunkat tápláló egykori álmok később éppoly meseszerűek, mint maguk a lamiák. Az ember lépten-nyomon valami váratlan dologba botlik – ami nem feltétlenül jobb vagy rosszabb a megszokottnál, csak éppen más. Még a szülőföldünk is – pontosabban az a kép, amelyet a kivándorlás után alkotunk róla – idegenné válik számunkra. Nemcsak térben távolodunk el tőle, hanem az ismerős időből is kilépünk, annak mindennapi folyásából, és a „haza” elveszíti fizikai jelenlétét: emlékké, képpé, végül fikcióvá válik.

Mi, akik kivándoroltunk, nem tudjuk, mit tartogat számunkra a jövő; de azt nagyon is jól tudjuk, hogy a múlt soha többé nem lesz ugyanolyan.

Erre az állapotra nincsen szó. Talán csak a lamiák nyelvén...

1920 januárjának egyik hajnalán kis gőzhajó indult Budapestről Bécsbe; fedélzetén egy nő bujkált. Hatalmas

jégtáblák úsztak a Dunán. A folyó nagy tömbökben sodorta őket felfelé, majd a Lánchíd lábánál meghasadtak, és keskeny csatornákat nyitottak, amelyeken a jégtáblákat kerülgető hajó óvatosan áthaladt.

A hajóvásznak között megbújó nő Schwimmer Rózsa volt, korának egyik legjelentősebb értelmiségi asszonya; az első női nagykövet, akit egy ország képviselőjére kineveztek, elismert előadó, neves aktivista, a szociális jogok védelmezője. Nem sokkal korábban a női választójog mellett kardoskodott az impozáns Duna-parti Parlamentben, amikor is még egészen fiatal aktivistaként a teljes politikai elitet megdöbbenetbe hozta beszédével, és híressé vált cvikkerével – ezt a képet az Osztrák–Magyar Monarchia összes lapja leköszölte róla. Ő állt a londoni Nemzetközi Nőszövetség élén, és egyik fő szervezője volt annak a mozgalomnak, amely megpróbálta megakadályozni az első világháború kitörését. Egy ragyogó, határozott nő, aki 1920-ban mégis kénytelen volt potyautasként száműzetésbe vonulni.

A Magyar Köztársaság túl gyorsan megbukott. Svájci nagyköveti kinevezése mindössze öt hónapig tartott. A kommunista Kun Béla nevéhez köthető „vörösterroret” a Horthy Miklós altengernagy nevével fémjelzett szélsőjobb oldali „fehérterror” követte. Schwimmer Rózsa mindkét oldal számára gyanús volt: a dogmatikus kommunisták szemében burzsoá, a fasiszták szemében zsidó volt. Nem maradt más választása, mint a menekülés.

Bécs csupán egy rövid állomás volt az Egyesült Államokba vezető úton. Éltette a remény, hogy a tengerentúlon megkapja majd azt az elismerést, amelyet az ingoványos Európa megtagadott tőle. A remény – és a jobb jövőbe vetett hit – minden kivándorló közös vágya, az idők kezdete óta.

Kilenc évvel később, 1929. május 24-én, Schwimmer Rózsa élni kívánt az amerikai állampolgársághoz való jogával, és megjelent az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága, az ország legfőbb bírói testülete előtt, ahová pere, a „Schwimmer kontra Egyesült Államok”-ügy eljutott, számos fellebbezést és tizenhárom ítéletet követően – hét bíró ellene döntött, hat bíró neki adott igazat.

– Meggyőződéseim – szólalt meg az egyik bíró –, hogy ez az ország soha nem fogja asszonyait a háborúba küldeni, és hogy amazonezred sem létezik.

– Bárcsak így lenne, ahogy mondja – felelte Schwimmer Rózsa.

– De talán ápolónőként a frontra küldhetnénk őket, hogy gondoskodjanak a katonáinkról. Elfogadná, ha az Egyesült Államok kormánya efféle feladattal bízna meg?

– Kész vagyok bármilyen feladatot teljesíteni, amellyel egy amerikai nőt megbíznak, de harcolni nem vagyok hajlandó.

– Nos, a mi asszonyaink nem harcolnak, úgyhogy senki nem várja el, hogy puskát cipeljen a vállán.

– Ami engem illet, szeretném megerősíteni: tiszteletben tartom mindazon törvényeket, amelyek ezen ország állampolgáraitra vonatkoznak.

– Biztos benne, hogy mindenre készen áll, amit egy amerikai nőtől kérünk? Példás állampolgárhoz méltó módon?

– Igen. Nem hiszem, hogy bármely meggyőződése ellentétes volna azzal, amit a törvények előírnak. Egyszerűen csak nem vagyok hajlandó harcolni, és amennyiben a törvény harcra kötelezné az amerikai nőket, bevallom, én megszegném ezt a törvényt.

– Vagyis ön egy megrögzött pacifista.

– Igen, az vagyok.

– És meddig terjed ezen meggyőződése? Csak önmagára vonatkoztatja?

– Igen.

– És megtagadja az erőszak alkalmazását.

– Pontosan.

– Egyidejűleg azt is elítéli, ha a kormány jogszerű erőszakot alkalmaz?

– Én csak ahhoz az állásponthoz tartom magam, hogy engem a kormány nem kényszeríthet harcra.

– Fizikai harcra gondol?

– Igen, fizikai harcra.

– És úgy gondolja, fegyverviselésre sem bírhatják?

– Igen, úgy gondolom.

– És csak erre gondol?

- Igen, csak erre.
- Nos, őszintén szólva, egyikünk sem óhajt háborút.
- Természetesen nem.
- De ha mégis kitörne egy háború, amely veszélybe sodorná a hazánkat, legtöbben kiállnánk a nemzetért.
- Nem kétlem.
- És küzdenénk, hogy megóvjuk nemzetünk alappilléreit.
- Bizonyára.
- Ön is hajlandó volna erre?
- Sajnálom, uram, attól tartok, nem értem pontosan a kérdését.
- Arra utalok, hogy ön az imént azt állította, soha nem fogna fegyvert a kezébe, hogy megvédje az országot.
- Így igaz.
- Ugyanakkor persze biztonságban érzi magát a törvény oltalmában, mert minden jel arra utal, hogy sosem jön el a nap, amikor amerikai nőknek hadba kellene állniuk.
- Nézze, én mindössze azt állítottam, hogy nem vagyok hajlandó fegyvert fogni. De ami az amerikai állampolgárként rám háruló kötelezettségeket illeti, teljes mértékben készen állok a törvények betartására. Ehhez nem fér kétség. Ezért is vélem úgy, hogy letehetem az állampolgári esküt; hiszen véleményem – és az ügyvédem álláspontja – szerint nincs semmi olyan törvényi kötelezettség, amelynek jómagam ne volnék képes eleget tenni.

Az amerikai nők nem vonulnak háborúba, így senki sem várhatja el tőlem, hogy készen álljak ilyesmire.

– Pillanatnyilag egyedül önnek kell felelnie e bíróság előtt. Biztos vagyok benne, hogy az ügyvédjét nem különösebben érdekli, mi lakozik a szíve mélyén.

– A szívem teljesen nyitott, mert nincs mit rejtgetnem. Ahogy azt már korábban kifejtettem: egyetlen olyan törvény sincs, amely arra kötelezhetne, hogy fegyvert ragadjak, így semmi akadályát nem látom, hogy megkapjam az amerikai állampolgárságot.

– Vagyis úgy érti, a meggyőződése személyes döntésen alapul.

– Pontosan.

– Amely kizárólag önre vonatkozik?

– Csak önmagamért vállalhatok felelősséget.

– Akkor tehát nem volna kifogása az ellen, ha más nők harcolnának?

– Az már nem az én dolgom. Úgy vélem, ez egyéni döntés kérdése, amelyet mindenkinek a saját lelkiismerete szerint kell meghoznia. Ha bizonyos nők háborúzni szeretnének, szívük joga.

– Csakhogy ön más nők körében is propagálja a meggyőződését.

– Nem tudom, miféle propagandára gondol.

– Nyilvánvalóan arra, hogy nyíltan felvállalja pacifizmusát, és azon meggyőződését, hogy soha nem harcolna a hazájáért.

- Csak épp nem szándékozom eltitkolni.
- Mi a foglalkozása?
- Író és előadó vagyok.
- És a háborúról meg a pacifizmusról is szót ejt az írásaiban és az előadásaiban?
- Ha felkérnek rá...
- Pontosan tudja, hogy Amerika sokat nyújthat önnek.
- Igen, tudom.
- Amikor állampolgárságot adunk más országokból érkezőknek, sokkal többet nyújtunk egy hivatalos okmánynál.
- Ezzel egyetértek.
- Cserébe elvárjuk, hogy az új állampolgárok – tisztületük jeleként – alkalmazkodjanak a mi szokásainkhoz. Ezzel nem azt szeretném sugallni, hogy az ember nem írhat arról, amiről szeretne. Ebben az országban sok állampolgár úgy véli, újabb háború közeleg, és ezt nyíltan elítélik. Szót emelnek a háború ellen. Sok amerikai pacifista van; de ha eljönne az idő, és be kellene vonulniuk, akkor félretennék a véleményüket és az irományukat, és küzdenének a nemzetért. Nem lehet valaki csak „félíg” amerikai, úgy, ahogyan az neki éppen kényelmes. Teljes mértékben amerikai állampolgárnak kell lennünk, viselve ennek minden következményét – nemcsak azért, hogy itt élhessünk, nemcsak azért, hogy élvezhessük az ország kínálta jogokat, hanem azért is,

hogy teljesítsük a kötelességeinket, mint bárki más, aki e zászló oltalmában él.

– Tökéletesen megérttem, amit mond, uram. Csak ismételni tudom azt, amit már elmondtam: nincs olyan törvény vagy kötelezettség, amelynek ne volnék hajlandó eleget tenni.

Ekkor a bíró ismét magához ragadta a szót.

– Reméljük, sosem fordul elő ilyesmi, de kérem, nyilatkozzék, Schwimmer asszony: ha besoroznák, és olyan feladatot kellene ellátnia, melyben a nők a férfiaknál jobban jeleskednek – például ápolónőként –, és a háború közepén tanúja lenne annak, hogy egy ellenséges katona meg akar ölni egy amerikai katonát, és lenne önnél fegyver, amellyel megvédhetné azt az embert – vajon lelőné-e az ellenséges katonát?

– Nem, nem lőném le.

– Ez esetben a kérelmét elutasítom.

Újra kinyitottam a 68-as számú dobozt, és beletettem a Schwimmer-ügyről szóló cikket, valamint a fehér kesztyűt és a ceruzát, amelyet a könyvtáros adott nekem – mivel a „Kéziratok, Levéltár és Ritka könyvek” részlegén tilos a toll használata –, majd visszaadtam a dobozt a levéltár munkatársának.

Kimentem az ajtón, és beléptem a Rose Main olvasóterembe, egy hatalmas, oszlop nélküli csarnokba, amelyet közepén széles folyosó szel át, két oldalán pedig hosszú

asztalok sorakoznak. A falakat könyvespolcok borítják, amelyeket nagy ablakok koronáznak. Innen pazar kilátás nyílik New York felhőkarcolóira, amelyek élesen körvonala-
lazódnak az égbolton, akár egy domborzati térképen. Az
üvegen át beáramló fény úgy elárasztja a termet, mintha
egy katedrálisban járnánk. A legbámulatosabb részt azon-
ban nem látjuk, mert a felszín alatt rejtőzik: a Carnegie-
gyárból származó, acélból épült, hatszintes könyvespolc-
rendszert, amelyen a kultúra e márványpadlós, stukkós
mennyezetű fellegvára nyugszik. Mivel nincsenek oszlo-
pok, a könyvespolcok viselik a magasztos súlyt.

Ezután lementem a fehér márványlépcsőn, és el-
indultam a könyvtár mögötti Bryant Park felé, ahová
Norával beszéltem meg találkozót az egyik asztalnál,
Gertrude Stein szobra közelében. Október végén jártunk;
még kellemes szellő fújta ide-oda a fák leveleit, amelyek
úgy ringatóztak, mint a kihunyás ellen makacsul küz-
dő gyertyalángok. Itt-ott párok sakkoztak, az idősebbek
pétanque-oztak.

Szememet a földre szegezve, elgondolkodva keltem át
a parkon, és közben valószerűtlen érzés vett erőt rajtam.
Mintha az elmém egy része egy párhuzamos világban,
a Schwimmer-archívum iratanyagában ragadt volna.
Most is – mint mindig, amikor a park ezen részén átha-
ladtam – óhatatlanul arra gondoltam, amit talán sokan
nem is tudnak: hogy a Bryant Park fái és gyepe alatt há-
rommillió kötet pihen – a könyvtár állományának legna-

gyobb része –, és hogy tavasszal úgy nyílnak a virágok, mintha a könyvekből táplálkoznának.

Schwimmer Rózsa védőügyvédje, Olive H. Rabe engedélyt kért, hogy felszólaljon.

– Kérem, engedjék meg, hogy tisztázzam védencem válaszát. Létfontosságú lenne pontosítani, hogy Schwimmer asszony semmiképp sem szándékozta szavaival alábecsülni egy amerikai katona esetleges halálát. Ő csupán a mindennemű halállal szembeni ellenérzését óhajtotta kifejezni.

– Így van – bólintott Rózsa.

– A jelenet, amelyet Schwimmer asszonynak felvázoltam, bármely háborúban megtörténhet. A kérdésem egyértelmű volt. Mit tenne: lelőné-e az ellenséges katonát, hogy megmentse egy amerikai katona életét, legyen az tábornok vagy közlegény. Ő azt válaszolta, hogy nem.

– Megengedi, hogy kérdéseket intézzek Schwimmer asszonyhoz? – kérdezte az ügyvédnő.

– Parancsoljon.

– Abban a helyzetben, amelyet a bíró úr az imént felvázolt, ön figyelmeztetné-e az amerikai katonát?

– Természetesen.

– És ezt azért tenné, hogy a katona megvédhesse magát?

– Nemcsak figyelmeztetném, hanem megpróbálnám elvenni az ellenséges katona fegyverét.

- Mégis hogyan? Talán rátámadna?
 - Igen, akár azt is megtenném.
 - Akár az élete kockáztatásával?
 - Igen, úgy is.
 - De hát az én kérdésem is épp erre irányult. Arra voltam kíváncsi, hogy vajon megvédene-e egy amerikai katonát, ha veszélyben forogna az élete – szólt közbe a bíró.
 - Igen, megvédeném.
 - És ha karnyújtásnyira heverne egy fegyver?
 - Mire gondol pontosan?
 - Arra, hogy elsütné-e...
 - Nem, nem lőnék.
 - Ebben az esetben az ítéletem változatlan.
- Az ügyvédnő a védencére nézett, majd ismét feltett egy kérdést.
- És ha az ellenség önre szegezné a fegyvert, nem pedig a katonára – akkor elsütné-e a fegyvert, hogy megvédje magát?
 - Nem. Semmilyen körülmények között nem lőnék.
 - Asszonyom – felelte a bíró –, nem az a lényeg, hogy másként gondolkodunk a nemzet fogalmáról, hanem az, hogy kötelességünk a törvényt úgy értelmezni, ahogy azt megfogalmazták. Nincs ebben semmi személyeskedés.
 - De kérem, bíró úr – szólalt meg ismét Rabe ügyvéd asszony –; az a problémánk, hogy nem értjük, milyen rendelkezés kötelezheti ügyfeletem a fegyverhaszná-

latra, amikor ő saját bevallása szerint erre az életkora és női mivolta miatt képtelen. Különösképp, ha figyelembe vesszük, hogy például az Írországból érkező kvékerek gond nélkül megkapják az amerikai állampolgárságot, holott – vallási meggyőződésből – ők szintén ellenzik a fegyverhasználatot. Akkor tehát mi a gond? Az, hogy a védencem pacifista? Másképp fogalmazva: azt kellene tisztáznunk, miért tagadják meg az amerikai állampolgárságot egy ötven év feletti nőtől, aki nyíltan felvállalja a pacifizmusát. Vagy netán épp a pacifizmusa miatt utasítják el?

A bíró erre már nem válaszolt, hanem váratlanul beakasztotta a tárgyalást.

– Végül nem kapta meg az állampolgárságot? – kérdezte tőlem Nora, aki mindig is érdeklődött a Schwimmer Rózsikával kapcsolatos kutatásaim iránt.

– Nem bizony. Nem adták meg neki. A két világháború közötti időszakban rendkívül maradian gondolkodtak Amerikában. Nacionalizmus, megszállottság és paranoia határozta meg a közhangulatot. Schwimmer háttere egyszerre bizonyult rejtélyesnek és kényelmetlennek; márpedig akkoriban, mindenre, aki gyanús volt, rásütötték a kommunista bélyeget.

– Hihetetlen... és közben a kommunisták végezni akartak vele Magyarországon... Az egyik oldalnak túl óvatos, a másiknak meg túl fenyegető volt.

– Pontosan. Őrület. Mégis, a Legfelsőbb Bíróság egyik tagja, Holmes bíró, különvéleményt fogalmazott meg az ítélettel szemben. Az ő álláspontja szerint semmi nem indokolta, hogy elutasítsák Schwimmer Rózsa kérelmét; sőt, gyönyörű szavakkal méltatta őt, amelyek örökre emlékezetesek maradnak. „Megtagadták az állampolgárságot egy olyan nőtől, aki igazán megérdemelte volna, mert ő maga megtestesíti az Egyesült Államok alapvető értékeit. Egy rendkívüli intelligenciával bíró embertől, egy szabad szellemű, optimista értelmiségitől” – írta Holmes.

– Talán éppen ezért nem kapta meg. Egy feminista, pacifista, zsidó nő, ráadásul férj vagy vőlegény nélkül... Nem túl előnyös kombináció...

– Hát, igen... De legalább megengedték neki, hogy Amerikában éljen. Papírok nélkül, persze. Bár az állampolgárság hiánya rövid időn belül meghatározta a sorsát.

– Jól van.

– Már hogy lenne jól...? – kérdeztem meglepetten.

Nora közben már másra figyelt.

– Nem vetted észre? – kérdezte.

– Mit kellett volna észrevennem?

– A mellettünk lévő asztalnál egy lány dolgozott a laptopján. Megitta a kávéját, felállt, és elindult. Alig egy perc múlva egy fiú ült le a helyére. Amint helyet foglalt, azonnal észrevette, hogy a lány otthagyt egy levelet az asztalon. Felkapta, utánaszaladt, és meglobogtatta. Be-

szélgettek egy darabig, majd a fiú felé nyújtotta a levelet, a lány azonban visszautasította, mintha nem az övé volna. A végén a fiú zavart mosollyal visszajött az asztalhoz, kezében a levéllel. Elmerült a gondolataiban, és távolba révedő tekintettel forgatta a borítékot. Egy pillanatra lehunyta a szemét, és afféle cinkos mosollyal megrázta a fejét; aztán fogta a hátizsákját, és becsúsztatta a felbontatlan levelet az egyik zsebébe.

– Nem tudom, jól értettem-e...

– Komolyan? Nem hiszem el, hogy író vagy! Hiszen az a levél a fiúnak szólt!

Ebben a pillanatban, miközben Nora szélesen elmosolyodott – és a sutaságomon élcelődött –, páratlan szépsége hirtelen elvakított. És ezzel a villanásszerű érzéssel együtt eszembe jutott az első sms, amelyet nekem küldött, valamint az aláírás, amellyel az üzenetét zárta: „Lamia”.

Nora, a lamia.

Mindent hátrahagynék érte.